

Elust pulbitsev jubilate-“tetraloogia”. Arvo Volmer 60

Kohe sügishooaja algusest võisime märgata, kuidas dirigent Arvo Volmer läheneb eri kontsertide, esietenduste ja kavade detailse sisulise läbimõeldusega ja koos pikaajaliste muusikaliste kaasteelistega samm-sammult oma juubelitähtpäevale – 10. septembril oli Estonia kontserdisaalis kontsert rahvusooper Estonia sümfooniaorkestri ja ooperikooriga (kavas Brahmsi “Saatuselaul”, Nielseni viulikontsert op. 33 (solist Hans Christian Aavik) ja Sibeliuse 4. sümfoonia a-moll), 30. septembril esietendus rahvusooperis Jacques Offenbachi operett “Orpheus põrgus”, 14. oktoobril oli kontsert ERSOga (kavas Tubina 11. sümfoonia, Bartóki 2. viulikontsert (solist Isabelle Faust) ja Brahmsi 2. sümfoonia D-duur) ning 3. novembril Vanemuises ja 5. novembril Estonia kontserdisaalis Giuseppe Verdi koomilise ooperi “Falstaff” kontsertettekannet rahvusooperi orkestri, koori ja solistidega. Sellise elust pulbitseva muusikalise “tetraloogiaga” avas dirigent end oma kuulajaile mitmest küljest, millest siinkohal keskendume enim kahele sümfooniakontserdile.

Ligi 40 aasta jooksul on Arvo Volmeri loometeest osa saanud mitu põlvkonda kultuurihuvilisi, sest oma esimese ooperietenduse (Händeli “Alcina”) juhatas ta Estonias 1985. aastal ning esimese kontserdi ERSOga 1987. aastal (kavas Berliози avamäng “Rooma karneval”, Chopini 2. klaverikontsert (solist Aleksandra Juozapénaitė-Eesmaa) ja Tšaikovski 6. sümfoonia). Seega tunneb ja tunnetab ta Estonia kummagi majapoole orkestrit peensusteni ning kuigi aastate jooksul on koosseisudes ette tulnud nii minemisi kui tulemisi, siis orkestrite üldine suurus – 90 mängijat –, aga ka iga põlvkonnaga kaasa tulev uus loominguiline särin on jäänud neis ühendavaks lüliks. Kui siiski tahta uurida, mis eristab üht orkestrit teisest, siis mulle küll tundub, et kumbki on hoopiski (parasjagu ees seisva) dirigendi nägu – mängivad ju neis kollektiivides professionaalsed muusikud, kelle kõlakultuuri ja esitus kvaliteeti kujundab just nimelt dirigent (või pikemas haardes peadirigent) nii oma isikuomaduste, interpretatsiooniliste eelistuste kui ka repertuaarivalikuga. Läbi aegade on Volmerit paelunud eksistentsiaalsed teemad, ka neis kahes orkestris on ta leidnud ühendavaid esituslikke lüüsid nt Mahleri sümfooniade kavva

Muusika

26,27

Teater Vanemuine
Rahvusooper Estonia
Estonia teater
Arvo Volmer
Teater

võtmiste või ooperite kontsertettekannete näol. Ta on erakordselt tugev dramaturg ja kulminatsioonide meister, mis avaldub esitustes loogika ning väljendusriikka sisemise jõu ja ekspressiivse kirglikkuse tasakaalus. Volmeri käte all muusika voolab ja pulbitseb – kuulaja näeb, kuidas koguni dirigendi selg või külgvaade (sõltuvalt istumispaigast) emotsionaalselt elab ja heliseb. Ta kontsertidel ongi eriline õhkkond, mis esitatavate eri ajastute teoste vahendusel avardab nüüdisaja eluolu tunnetuslikku keskkonda, sisaldades alati midagi tõsiselt mõtlemapanevat. Nende orkestritega on [Arvo Volmer](#) muusikaellu kaasa toonud rohkem ühist kui eraldavat ning olles ERSO endine ja [Estonia teatri](#) praegune peadirigent soovis ta kindlasti ka oma juubelile lähenevatel kontsertidel kaasata nad mõlemad.

Johannes Brahmsi “Saatuselaul” haaras teatriorkestri ja koori kontserdil kohe esimeste akordidega sügava rahuvooga, pakkudes (vaatamata hetkelisele hingetormile laulu keskosas) tuge ja kindlust algusest lõpuni. Esituslik tasakaal koori ja orkestri dialoogides väljendas (ja hoidis) tänu Brahmsile pigem helgust ja ülendavat, mitte Johann Christian Friedrich Hölderlini (1770–1843) luule algustekstile “Te kõnnite ülal valguses ...” järgnevat allalangust “vaevlevate inimeste” pimedusse surutud teadmatusse laulu lõpus. Kui tekst annabki alla deemonlikele jõududele, siis muusika laseb kogeda vaimset ülimuslikkust. Teksti ja muusika vastuolule vaatamata (või just selle tõttu?) sai Brahmsi “Saatuselaulust” kuulsaim Hölderlini luulele loodud muusikateos, oopus, milles üheaegselt säravad kirkus ja rahu.

Carl Nielsen viulikontserdi seekordne esitus täitis täiuslikult helilooja unistused: muusika peab olema hea, solist peab saama särada ning end parimast küljest näidata, teos peab olema sisukas, samas populaarne ja virtuoosne ja et kõik need elemendid peab saama ühendada millekski kõrgemaks (loeme kavalehelt). Parimat solisti kui Carl Nielsen nimelise rahvusvahelise konkursi 2022. aasta I preemia laureaat Hans Christian Aavik selle jaoks hetkel maailmas ei ole. Ma ei üritagi siinjuures esile tuua kõiki neid säravaid detaile ja täiuslikult lõpuni viimistletud passaaže, mida solist “puistas” iseenesestmõistetava loomulikkusega, see oleks sõnades tühi töö ja vaevanägemine, suutmata ligilähedaseltki

edasi anda seda kõrgeimat tunnetussfääri, millesse ta kuulajaid haaras. Üks asi siiski on, millele ma mõtlen ja mõtlen, suutmata leida (tehnilist) seletust. Kuidas on võimalik saavutada selline imeliselt sooja särava viulitoon, mille võib eksimatult ära tunda maailma parimategi seast? Kindlasti on selles oma osa väga heal pillil, veel kindlamini jumalikul andel ja kõrgtasemel viulikoolil, aga millel veel? Viulikontserdi esitus kutsus esile publiku suure aplausitormi, mille järel kõlanud lisapala – Ester Mägi “Kadents ja teema” – on viuldaja ise arranžeerinud sooloviulile ja sobitus imehästi põhjamaiselt kargesse kavva.

Jean Sibeliusse 4. sümfoonia väljendab helilooja isiklikke, aga ka esimese maailmasõja lävel seisva Euroopa muresid, mistõttu on seda peetud psühholoogiliseks sümfooniaks. Kui Sibeliusel eemaldati 1908. aastal Berliinis kurgust kasvaja, elas ta teadmatuses, mis ees ootab. Selliste mõtetega inimese tagasivaade elule on valus tõdemus – kas niisugune see siis oligi ... Ka sümfoonia seekordne esitus langes kokku mitte ainult jätkuvate sõjaõudustega Ukrainas, vaid ühe pika ajastu lõpuga Euroopas – kuninganna Elizabeth II lahkumisega, misjärel võime taas nentida: “Selline siis oligi elu!” Maailm on olnud sõdades ja on ka praegu ning lahkumisvalu oma lähedastest on tundnud tõesti iga inimene. Sügava sisekaemusliku väljendusrikkusega alustas sümfoonia ettekannet tšellosoolo (Mart Laas), pannes mõttelise aluse kogu teosele. Muusika liikuski samm-sammult III osa Largo sügavalt valusa tagasivaate poole ehk siis paika, kuhu ei paista päike (“Lucus a non lucendo”). Orkester ja dirigent kandsid seda süngelt karmi, samas ühishingamise tundlikku valu äärmise kompaktsusega, mille keelpillide ekspressiivseist ja puhkpillide sügavast dramatismist haaratud partiidest tungisid esile eri pillide väljendusrikkad soolod. Kui tõsiste raamatute puhul on kiusatus piiluda viimaselt leheküljelt, kuidas kõik lõpeb, siis ei elus ega muusikas saa seda teha. Kõik tuleb omal ajal. Ka siis, kui inimese südamelöögid on kord lõppenud, tiksub kell robotliku külmusega ikka edasi, justkui mitte midagi poleks juhtunud. Seda oli sümfoonia viimases osas nii valus tõdeda, et käed ei tõusnud aplausiks.

Eduard Tubin (1905–1982) alustas oma neljaosalisena planeeritud 11. sümfoonia kirjutamist 1978. aastal, kuid ikka tuli

midagi muud vahele, mis rohkem tähelepanu köitis. Läbi aastate peibutasid teda veel ka tšellosonaadi visandid, mis samuti lõplikku kuju ei saanud. Me elame nii sageli põhimõttel, et pole kuhugi kiiret, aga inimene ju ei teagi, millal Aeg avab värava, et ta saaks ära minnes edasi kulgeda ... Olles oma viimses eluvaevas, alustas ta sümfoonia loomise aegu veel ka keelpillikvartetti, mis valmis 1979. aastal. Sümfoonia aga jäigi lõpetamata, 1981. aastaks jõudsid paberile ainult esimese osa Allegro vivace con spirito klaviir ja poolsada lehekülge partituuri ning teise osa Quasi allegretto moderato algusest kümme takti pliatsivisandina ... Kuigi tervis polnud enam kaugeltki kiita ja talle antud ajasammud üha kiirenesid, siis valminud muusikast heliseb vastu tohutu energia, loomejõud ja usk sellesse, mida ta soovis väljendada – elurõõmu! Milliseks kujunenuks helilooja terviknägemus sellest lõpetamata sümfooniast, see jääbki meile teadmata, kuid esimese osa muusika tundub kandvat endas helilooja soovi, et üha uut loov lendlev vaim ja rõõm võiksid olla meie juures nii kodus kui kaugel. [Arvo Volmer](#) juhatas sümfoonia esiettekannet 1988. aastal ning salvestas hiljem koos ERSOga kõik ta sümfooniad. Iseenesestmõistetavalt oli ka nende seekordne koosmusitseerimine terviknägemuselt haarav, jõuline, mitmepinnaline ja Ülesvaatavalt ülev.

Béla Bartóki 2. viiulikontsert (1938) kuulub viiulimuusika kullafondi ja eeldab muusikuilt lausa ülimuslikke võimeid – saksa viuldaja Isabelle Fausti ja ERSO sädemeid pilduv esitus ühendas eneses nii maise kui ebamaise. Kui palju müstilisi värve ja detaile õrnusest, graatsiast, kättesaamatust koketeriist, “suhtluslikust” eufooriast – selles muusikalises kolmveerandtunnis särises ka iga murdosa sekundist, mis tähendas esitajaile üheaegselt nii sprinti kui maratoni. Sügav tänu kogu esituskoosseisule erilise elamuse eest!

Johannes Brahmsi 2. sümfoonia – oleksin justkui helikõrgmäestike siugteedelt turvaliselt koju jõudnud, kus ootasid tasakaal ja rahu. [Arvo Volmeril](#) on suurepärase oskus koostada kavu, milles on siduvad lülid nii ühe kontserdi piires (Tubina ja Brahmsi ülevus) kui ka näiteks oma juubelikavade teekonda silmas pidades – algas see ju Brahmsi “Saatuselaulu” kirkastusse suubuvate helidega. Ka sümfoonia liigub rahuvoogudest ja unelevaist nägemusist Ürgjõu rüppe. Leian nii Brahmsi muusikast kui Volmeri kavade ülesehitusest midagi

väga ühendavat –oluline pole teekond (kui asi iseeneses), vaid ikka siht, kuidas kuhugi minnakse. ERSO kõlaline kandvus ja dirigendiga ühismõtlemine lubasid sellele kõigele kaasa elada ja end taas elusamana tunda. Muusika ongi alati uus. Soovime [Arvo Volmerile](#) otsingute- ja leidmisterohket edasiteed!

[Arvo Volmer](#). Esinemas koos Isabelle Faustiga.

Ene Pilliroog, muusikateadlane